

Мапінг супрацы, асноўныя тэндэнцыі
і перспектывы

Падрыхтавана экспертамі Беларускай
рады культуры сумесна з Дацкім
культурным інстытутам, 2026

Беларусь-Україна: культурніцкі дыялог 2022-2026

Уводзіны	3
Каротка пра перадагісторыю	3
Літаратура	4
Медыяпраекты і кампаніі	9
Візуальныя мастацтвы	11
Фестывалі і прасторы для дыялогу	14
Музыка	18
Тэатр	20
Высновы і рэкамедацыі	22

Уводзіны

Гэты дакумент прапануе мапінг беларуска-ўкраінскай культурнай супрацы ў 2022–2026 гадах. Ён ахоплівае праекты ў літаратуры, тэатры, кіно, візуальным мастацтве, медыя, фестывальных праграмах і міжнародных сетках. Сабраныя прыклады паказваюць не толькі маштаб і разнастайнасць гэтай супрацы, але і тое, як змяніўся сам характар беларуска-ўкраінскага культурнага дыялогу пасля 2022 года.

Значная частка гэтых ініцыятыў стала магчымай дзякуючы валанцёрскай працы, асабістым сродкам аўтараў і арганізатараў, краўдфандынгу або невялікай донарскай падтрымцы. Пры гэтым беларуска-ўкраінская супраца часта развівалася ў межах больш шырокіх праграм падтрымкі незалежнай культуры і міжкультурнага супрацоўніцтва, а не як асобны прывілей.

Мапінг не прэтэндуе на вычарпальнасць: ён фіксуе чатыры з паловай дзясяткі выяўленых праектаў, але рэальны маштаб супрацы, верагодна, большы. Пры гэтым нават існае выбарка паказвае яе ўстойлівасць: дзясяткі супольных ініцыятыў былі рэалізаваныя менш чым за чатыры гады ва ўмовах вайны, эміграцыі, абмежаваных рэсурсаў і фактычнай адсутнасці сістэмнага міждзяржаўнага дыялогу.

Мэта гэтага дакумента – не толькі зафіксаваць ужо зробленае, але і вызначыць, што назапашаны досвед дазваляе сказаць пра стан беларуска-ўкраінскага культурнага дыялогу і яго далейшы патэнцыял. Выяўленыя прыклады паказваюць, што існуе значна больш шырокая аснова для супрацы, чым дазваляюць сённяшнія рэсурсы і інстытуцыйныя механізмы.

Адсюль вынікае адна з ключавых прапаноў дакумента: стварыць асобную доўгатэрміновую праграму падтрымкі беларуска-ўкраінскага культурнага супрацоўніцтва – з уласным фінансаваннем, устойлівымі партнёрствамі і падтрымкай не толькі асобных праектаў, але і інфраструктуры дыялогу.

Каротка пра перадгісторыю

Да 2020 года беларуска-ўкраінскія культурныя адносіны развіваліся па двух паралельных каналах. Першы быў звязаны з міждзяржаўнымі і афіцыйнымі кантактамі: удзелам у міжнародных кніжных выставах і кірмашах, днях культуры, праграмах амбасадаў і дзяржаўных культурных інстытуцый. Другі фармаваўся ў незалежным культурным полі – праз фестывалі, аўтарскія і мастацкія ініцыятывы, незалежныя пляцоўкі і супольныя праекты, якія ўзніклі непасрэдна паміж прафесійнымі супольнасцямі.

Пасля падзей 2020 года гэтыя адносіны пачалі істотна мяняцца. Украінская інтэлектуальная і культурная супольнасць адкрыта выказала салідарнасць з беларускім грамадствам, а беларуская культура стала больш прыкметнай у незалежнай украінскай культурнай прасторы. Сведчаннем гэтага сталі, у прыватнасці, выданне кнігі Іі Ківы «Ми прокинемось іншымі...», прысвечанай беларускаму досведу трансфармацыі і супраціву, і выстава беларускага супраціву «Кожны дзень» у кіеўскім комплексе «Мистецький Арсенал», якая аб'яднала працы больш як 50 беларускіх і ўкраінскіх мастакоў.

Адначасова Украіна стала адной з важных краін рэлакацыі беларускіх культурных дзеячаў. Гэта змяніла сам характар кантактаў: геаграфічная блізкасць і непасрэдная прысутнасць беларускіх творцаў і менеджараў ва ўкраінскім культурным асяроддзі спрыялі ўзнікненню новых прафесійных і асабістых сувязяў. Так фармавалася сетка кантактаў, якая пазней стала адной з асноў беларуска-ўкраінскай культурнай супрацы ва ўмовах поўнамаштабнай вайны.

Пасля пачатку поўнамаштабнай расійскай вайны супраць Украіны ў 2022 годзе міждзяржаўны канал культурнага супрацоўніцтва фактычна спыніўся. Аднак сеткі, сфармаваныя ў незалежным культурным полі, не зніклі. Наадварот, ва ўмовах вайны яны набылі новае значэнне – як каналы салідарнасці, узаемнага разумення і супольнага асэнсавання досведу Беларусі і Украіны.

Далей сабраныя праекты згрупаваныя паводле **шасці асноўных сфер**: літаратура, медыя, візуальныя мастацтвы, фестывалі і прасторы для дыялогу, музыка і тэатр. Такое групуванне дазваляе не толькі ўбачыць разнастайнасць ініцыятыў, але і вызначыць найбольш устойлівыя формы беларуска-ўкраінскага ўзаемадзеяння.

Літаратура

Літаратурны абмен паміж Беларуссю і Украінай у апошнія гады развіваецца ў абодвух кірунках: беларускія аўтары ўваходзяць ва ўкраінскую літаратурную прастору, а ўкраінскія творы перакладаюцца і выдаюцца па-беларуску. Пры гэтым пераклад усё часцей выходзіць за межы ўласна літаратурнай практыкі. Ён становіцца інструментам культурнай камунікацыі, перадачы досведу вайны і рэпрэсій, узаемнага пазнавання і фармавання агульнай прасторы памяці.

Асабліва выразна гэта бачна ў творах, звязаных з вайной, палітычным гвалтам, памяццю і досведам супраціву. Украінскі досвед становіцца часткай сучаснага беларускага культурнага кантэксту, у той час як беларускія аўтары праз пераклады атрымліваюць магчымасць прысутнічаць ва ўкраінскай культурнай прасторы як самастойныя галасы з уласным гістарычным і сучасным досведам.

Прыведзеныя ніжэй прыклады паказваюць некалькі ўзаемазвязаных тэндэнцый: пераклад украінскай літаратуры на беларускую як форму салідарнасці і культурнага збліжэння; прысутнасць беларускай літаратуры ва ўкраінскай прасторы; фармаванне супольнага наратыву пра вайну і рэпрэсіі; а таксама паступовае пераасэнсаванне беларуска-ўкраінскай гісторыі як ўзаемазвязанага досведу.

Выданне «Слоўніка вайны» Астапа Слывінскага ў перакладзе з украінскай на беларускую мову Ірыны Герасімовіч (Галіяфы, 2023, у межах праекта 33 books for another Belarus).

Дакументальна-літаратурны праект украінскага паэта, перакладчыка і эсэіста **Астапа Слывінскага**, запачаткаваны ў першыя месяцы пасля поўнамаштабнага расійскага ўварвання ва Украіну ў 2022 годзе. Слывінскі

быў валанцёрам у Львове і слухаў гісторыі людзей, якія ўцякалі ад вайны; пазней пачаў запісваць гэтыя сведчанні і арганізоўваць іх вакол асобных слоў, значэнне якіх вайна радыкальна змяніла.

Беларускі пераклад робіць украінскі досвед вайны часткай непасрэднага культурнага дыялогу паміж беларусамі і ўкраінцамі. Асабліва важна, што кніга даследуе, як вайна змяняе значэнні звычайных слоў: у беларускай мове яны пачынаюць рэзанаваць з уласным досведам страху, страты, выгнання, салідарнасці і жыцця ў нестабільнасці.

Бясplatна спампаваць PDF кнігі можна [тут](#).

Выданне рамана [«Салодкая Даруся»](#) Марыі Маціёс у перакладзе з украінскай на беларускую мову (Pflaumbaum, 2023).

Трагічная сямейная сага адбываецца ў 1930–1970-х гадах на Букавіне – рэгіёне на ўкраінска-румынскім памежжы, дзе на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў мяняюцца ўлады і дзяржаўныя межы. У цэнтры гісторыі звычайныя людзі, чые лёсы аказваюцца зламанымі вайной, рэпрэсіямі і дзеяннямі дзяржаўнай сістэмы. Аўтарка падкрэслівае, што «рука кіраўніцтва» дацягнецца нават да самых аддаленых куточкаў краю і зробіць непапраўнае.

Для беларускага чытача гэты сюжэт набывае дадатковую актуальнасць: досвед Букавіны дазваляе ўбачыць, як вялікая палітыка і змена рэжымаў пранікаюць у жыццё самых звычайных людзей. Пераклад, такім чынам, стварае магчымасць суаднесці ўкраінскі гістарычны досвед з беларускім.

Ініцыятаркай выдання стала нобелеўская лаўрэатка Святлана Алексіевіч, перакладчык тэксту ананімны.

Выданне рамана [«Дзеці Аліндаркі»](#) Альгерда Бахарэвіча ў перакладзе на ўкраінскую мову («Стилос», 2025, пераклад Лэсіка Панасюка і Дарыны Гладун).

Гэта першы пераклад рамана Бахарэвіча на ўкраінскую мову і важны крок у прадстаўленні аднаго з ключавых сучасных беларускіх празаікаў ва ўкраінскай літаратурнай прасторы.

Значэнне выдання ўзмацняецца яго рэцэпцыяй: кніга атрымала шырокі розгалас і ўвайшла ў [спіс найлепшых кніг](#) года ва Украіне паводле Украінскага ПЭНа. Гэта паказвае, што беларуская літаратура можа быць цікавая ва Украіне не толькі ў кантэксце палітычнай салідарнасці, але і як самастойная літаратурная з’ява.

Пераклад таксама стварае магчымасць для ўкраінскага чытача пазнаёміцца з Беларуссю праз сучасную літаратуру, а не толькі праз палітычны дыскурс.

Прэмія Карласа Шэрмана, уручанае беларускаму паэту Андрэю Хадановічу за пераклад украінскай паэзіі.

Прэмія за найлепшую перакладную кнігу, заснаваная ў гонар выдатнага літаратурнага перакладчыка Карласа Шэрмана, прысуджаецца ў Беларусі

з 2016 года. Яе арганізатарамі з'яўляюцца Дабрачынная ініцыятыва «Вяртанне», Міжнародны саюз беларускіх пісьменнікаў і Беларускі ПЭН.

Для беларускай літаратурнай прасторы гэтая ўзнагарода азначае не толькі прызнанне майстэрства перакладчыка, але і значнасць перакладу як спосабу стварэння сувязяў паміж літаратурамі і культурамі. Таму сімвалічна, што галоўнымі замежнымі паэтычнымі кнігамі 2023 года для беларусаў [сталі](#) «Іншае імя любові» і «Месапатамія» Сяргія Жадана.

Беларусы могуць чытаць украінскую літаратуру і без перакладу. Аднак перастварэнне твора на беларускай мове, асабліва паэтычнага, уводзіць яго ў іншую моўную і культурную сістэму. Сам факт прызнання такіх перакладаў беларускай прафесійнай літаратурнай прэміяй сведчыць пра значнасць украінскай літаратуры для сучаснага беларускага літаратурнага поля.

[Прэмія](#) Наталлі Арсеньевай (2025) Сяргею Прылуцкаму, беларускаму паэту і грамадзяніну Украіны, за паэтычную кнігу пра вайну «Нічога нястрашнага».

Поўнамаштабнае ўварванне Сяргей Прылуцкі сустрэў у Бучы. Ён жыў там з сям'ёй недалёка ад Гастомельскага аэрапорта і каля двух тыдняў знаходзіўся ва ўмовах расійскай акупацыі, пасля чаго сям'і ўдалося эвакуавацца.

Таму паэт піша пра вайну не як знешні назіральнік: ён апісвае рэальнасць, часткай якой стаў сам. Асабліва істотна, што гэты досвед прагаворваецца па-беларуску. Беларуская мова тут становіцца мовай сведчання пра расійскую вайну супраць Украіны, а таксама мовай суперажывання і салідарнасці.

Для беларускай культуры гэта важны спосаб уключэння ўкраінскага досведу ў ўласную культурную прастору і адначасова спосаб паказаць адрозненне паміж беларускай культурай і палітыкай рэжыму. У 2025 годзе журы прэміі Наталлі Арсеньевай – адной з галоўных узнагарод за беларускамоўную паэзію – прысудзіла яе Прылуцкаму за «Нічога нястрашнага» з фармулёўкай «за голас чалавечай любові ў час вайны і бесчалавечнасці».

Такім чынам, украінскі ваенны досвед уваходзіць у сучасную беларускую паэзію не як знешняя тэма, а як частка актуальнага беларускага літаратурнага досведу.

[Падборка](#) ўкраінскай паэзіі ў перакладзе на беларускую мову Make Poetry, not War, апублікаваная ў інтэрнэт-часопісе Taubin да гадавіны пачатку поўнамаштабнай вайны.

Праект аб'ядноўвае пераклады сучаснай украінскай паэзіі на беларускую мову. У падборцы прадстаўлены тэксты Максыма Крыўцова, Астапа Слывінскага, Артура Дроня і іншых аўтараў у перакладзе беларускіх паэтаў, у тым ліку Андрэя Хадановіча.

У адрозненне ад асобнага кніжнага выдання, гэты праект паказвае ролю незалежных літаратурных медыя ў падтрымцы беларуска-ўкраінскага культурнага дыялогу. Паэзія тут выступае як форма салідарнасці, супраціву і захавання чалавечых сувязяў у час вайны.

Выданне кнігі вершаў украінскага паэта і ваяра Максыма «Далі» Крыўцова «Крык на тэрыконе» ў перакладзе на беларускую мову Волі Франко (Берлін, hochroth Minsk, 2026).

Аўтар гэтай кнігі – адзін з найбольш прыкметных галасоў украінскай ваеннай паэзіі. Ён пайшоў добраахвотнікам на фронт яшчэ ў 2014 годзе, а ў 2022-м зноў вярнуўся ў войска. Яго кніга «Віршы з бійніцы» была названая Украінскім PEN адной з найлепшых украінскіх кніг 2023 года. 7 студзеня 2024 года Крыўцоў загінуў на фронце на Харкаўшчыне. У вершах Крыўцова вайна паказаная знутры – праз страх, страту, сяброўства, каханне, штодзённасць салдата і пастаянную прысутнасць смерці.

У беларускамоўным выданні спалучаюцца дзве функцыі: яно ўводзіць у беларускую культурную прастору важны твор украінскай ваеннай паэзіі і адначасова становіцца актам памяці пра аўтара, які загінуў, абараняючы Украіну.

Кніга Ігара Аліневіча «Еду ў Магадан» у перакладзе на ўкраінскую мову Іры Стасюк (2023).

Гэта турэмны нон-фікшн, напісаны Аліневічам падчас яго першага зняволення ў 2010–2015 гадах. У кнізе ён апісвае беларускую карную і пенітэнцыярную сістэму, турэмны побыт, механізмы ціску і ўласны досвед палітычнага зняволення. Упершыню кніга выйшла ў 2013 годзе і ў тым жа годзе атрымала першую прэмію імя Францішка Аляхновіча за найлепшы твор, напісаны ў зняволенні.

Украінскі пераклад і друк у 2023 годзе арганізаваў беларускі добраахвотнік і анархіст Яўген Жураўскі («Салам»), які тады ваяваў ва Украіне; пераклад зрабіла Іра Стасюк, рэдагаваў Аляксей Сяляннік.

Тут літаратурны пераклад выконвае выразную інфармацыйна-асветніцкую функцыю: ён дапамагае ўкраінскаму грамадству лепш зразумець беларускую рэпрэсіўную сістэму і яе механізмы.

Лёс Ігара Аліневіча сімвалічны для найноўшай гісторыі Беларусі: першы раз яго асудзілі ў 2011 годзе на 8 гадоў, у 2015-м ён выйшаў па памілаванні, а ў 2020 годзе быў зноў затрыманы. У снежні 2021 года яго асудзілі на 20 гадоў калоніі ўзмоцненага рэжыму па «справе анарха-партызан».

Дакументальная кніга беларускіх журналістаў Кацярыны Андрэевай і Ігара Ільяша «Беларускі Данбас» (Харкаў, Фоліо, 2020 – рускамоўнае выданне; 2021 – выданне на ўкраінскай мове).

Кніга стала вынікам шматгадовага журналісцкага расследавання ўдзелу беларусаў у вайне на Данбасе. Аўтары размаўлялі з беларусамі, якія апынуліся па розных бакі фронту, і даследавалі ролю беларускіх спецслужбаў, дзяржаўных структур і асабіста Лукашэнкі ў кантэксце вайны на ўсходзе Украіны.

Яшчэ задоўга да поўнамаштабнага ўварвання кніга паказала, што вайна ва Украіне не была для Беларусі далёкай чужой падзеяй: беларусы

ўдзельнічалі ў ёй па абодва бакі фронту, а сама Беларусь была ўключаная ў палітычныя і сілавыя працэсы вакол канфлікту.

У Беларусі кніга была прызнаная «экстрэмісцкай» і забароненая. Кацярына Андрэева — адна з вядомых беларускіх журналістак-палітвязняў. Пасля пяцігадовага зняволення яна была прымусова вывезеная з Беларусі; яе муж і калега Ігар Ільяш асуджаны на 4 гады калоніі за «дыскрэдытацыю Рэспублікі Беларусь» і «садзейнае экстрэмісцкай дзейнасці» і дасюль знаходзіцца ў турме ў Беларусі.

Выданне [кнігі](#) Артура Дроня «Хемінгуэй нічога не ведае» ў перакладзе на беларускую мову (Лондан, Skaryna Press, 2026 — рыхтуецца да друку).

«Хемінгуэй нічога не ведае» — адна з найбольш заўважных украінскіх кніг пра вайну апошніх гадоў. Артур Дронь перадусім вядомы як паэт. У лютым 2022 года ён далучыўся да тэрытарыяльнай абароны УСУ. На фронце Дронь зразумеў, што ягоны ўласны досвед вайны кардынальна адрозніваецца ад таго, што ён ведаў з класічнай ваеннай літаратуры. З гэтага адчування і нарадзілася кніга пра сучасную вайну і чалавека ўнутры яе.

Кніга хутка стала бестселерам: першы наклад у 3000 асобнікаў разышоўся за кароткі час, а выданне было ўганараванае прэміяй імя Юрыя Шавялёва — адной з прэстыжных украінскіх узнагарод у галіне эсэістыкі. У 2026 годзе кніга выходзіць на дзевяці мовах, у тым ліку па-беларуску.

Дронь піша пра вайну як чалавек, які сам ваяваў, быў паранены і страчваў пабрацімаў. Франтавы побыт, страх, смерць, сяброўства, вера, каханне і штодзённасць паказваюцца без гераічнага пафасу.

Беларускі пераклад у гэтым кантэксце працягвае тэндэнцыю асваення ўкраінскага ваеннага досведу беларускай культурай праз творы аўтараў, якія самі перажылі вайну.

Кніга вершаў Дзмітрыя Строцава «Украінскі ікананіс: паэтычны рэпартаж 2014–2025 гадоў» у перакладзе на ўкраінскую мову (Кіеў, Дух і Літера, 2025). Перакладчыкі — Наталія Бельчанка, Вікторыя Вакуленка і Сяргей Жадан.

Гэта другая ўкраінская кніга беларускага паэта Дзмітрыя Строцава; першая — «Пыл, што танчыць» — выйшла ў 2020 годзе. У новую кнігу ўвайшлі вершы, напісаныя цягам больш як дзесяці гадоў — ад Майдану і пачатку вайны ў 2014-м да 2025 года.

Сам Строцаў вызначае такую форму як «паэтычны рэпартаж»: паэзія тут працуе як непасрэдная фіксацыя падзеі, чалавечага голасу і стану.

Кніга важная сваёй працяглай часовай перспектывай: гэта паэтычная хроніка адносінаў беларускага аўтара з Украінай на працягу 2014–2025 гадоў. У гэтым сэнсе «Украінскі ікананіс» паказвае адваротны кірунак культурнага абмену: украінскі чытач атрымлівае магчымасць убачыць Украіну праз погляд беларускага паэта, які становіцца не толькі аб'ектам прадстаўлення, але і інтэрпрэтатарам украінскага досведу.

Паэтычная кніга-фотаальбом Алеся Плоткі, Алеся Пілецкага і Станіслава Крупажа *Bloodlands 20/22 Belarus/Ukraine* (Лондан, Skaryna Press, 2023) і яе ўкраінская версія «Сож» (Драгобыч, Коло, 2025, пераклад Вячаслава Лявіцкага).

Праект спалучае паэзію і фатаграфію. У ягоным цэнтры — «крывавыя землі» Беларусі і Украіны, іх розныя гістарычныя траекторыі і сучасныя шляхі дэкаланізацыі. Акрамя аўтарскіх твораў, беларускае выданне змяшчае пераклады ўкраінскіх літаратараў: Івана Сэмесюка, Тані Радзівонавай, Вячаслава Лявіцкага, Лэсыка Панасюка і Angie Siveria.

Украінская версія атрымала назву «Сож» — у гонар ракі, якая звязвае Беларусь і Украіну і адначасова становіцца метафарай мяжы, пераходу і «шэрай зоны» паміж дзвюма прасторамі.

Праект важны тым, што выходзіць за межы ўласна літаратурнага абмену і стварае агульную беларуска-ўкраінскую візуальна-літаратурную прастору. У «Сожы» адбываецца не проста пераклад, а перастварэнне і пераасэнсаванне праекта для іншай аўдыторыі: Вячаслаў Лявіцкі працаваў з тэкстам як з жывым літаратурным матэрыялам, месцамі прапаноўваючы ўласныя інтэрпрэтацыйныя рашэнні, з якімі аўтар пагадзіўся.

Медыяпраекты і кампаніі

Пераасэнсаванне ўзаемных уяўленняў і стварэнне прасторы для прамой размовы — важныя аспекты супрацы ў медыя. Частка ініцыятыў працуе з тым, як Беларусь і беларусы прадстаўлены ва ўкраінскай інфармацыйнай прасторы, іншыя — з агульнай гісторыяй, мовай, памяццю, русіфікацыяй і сучасным досведам вайны і эміграцыі. Медыя тут выступаюць не проста каналам распаўсюду інфармацыі, а інструментам, які дапамагае карэктаваць спрошчаныя вобразы і паказваць больш складаную карціну адносінаў паміж дзвюма супольнасцямі.

Асобна важна, што ў гэтым блоку прысутнічаюць розныя ўзроўні камунікацыі: ад шырокіх інфармацыйных кампаній да доўгіх інтэрв'ю, падкастаў і рэгулярных выданняў. Гэта дазваляе працаваць і з масавай аўдыторыяй, і з больш складанымі тэмамі, якія патрабуюць часу і нюансаванага абмеркавання. Асаблівую ролю адыгрываюць фарматы, у якіх беларускія і ўкраінскія галасы прысутнічаюць на роўных, а размова вядзецца на нацыянальных мовах і не пазбягае рознагалоссяў.

У выніку медыйных праектаў фармуюць важны пласт адносінаў — прастору ўзаемага тлумачэння. Яны дапамагаюць зрабіць беларускую тэматыку часткай украінскага публічнага поля, а ўкраінскі досвед — часткай беларускай культурнай і інтэлектуальнай размовы. Тут асабліва заўважны пераход ад аднабаковага інфармавання да больш складанага фармату, дзе бакі не толькі распавядаюць пра сябе, але і вучацца слухаць, удакладняць і супастаўляць уласныя досведы.

Інфармацыйная кампанія [#BelaruswithUkraine](#)

Кампанія па фармаванні негатыўнага стаўлення беларусаў да расійскай ваеннай агрэсіі супраць Украіны была ініцыяваная шэрагам беларускіх незалежных арганізацый і каардынавалася Беларускай Радай культуры. З пачатку сакавіка 2022 года каманда праекта планамерна дакументавала гісторыі дапамогі, падтрымкі і супрацоўніцтва беларусаў і ўкраінцаў ва ўмовах вайны.

У межах кампаніі ствараліся інфаграфіка «Беларусы – не рэжым», відэаролікі, анімацыя, а таксама інтэрв'ю з вядомымі беларусамі і ўкраінцамі. У сукупнасці гэтыя матэрыялы паказвалі маштаб беларуска-ўкраінскай салідарнасці і супрацьстаялі спрошчанаму ўспрымання беларускага грамадства як саўдзельніка расійскай агрэсіі. Сумарны ахоп матэрыялаў пра дапамогу беларусаў ўкраінцам ва ўкраінскіх медыя і пабліках склаў больш за 3,2 млн карыстальнікаў.

Такім чынам, кампанія стала адным з першых сістэмных медыйных адказаў на праблему ўспрымання беларусаў ва ўкраінскай інфармацыйнай прасторы пасля пачатку поўнамаштабнага ўварвання Расіі ва Украіну.

Медыяпраект [«Трызуб і Пагоня»](#) культурна-асветніцкага партала [«Будзьма беларусамі!»](#)

Праз папулярны гістарычны фармат праект распавядае пра супольнае мінулае беларусаў і ўкраінцаў без расійскай імперскай опыкі. Відэа паказваюць як агульныя элементы гісторыі, так і адрозненні ў фармаванні беларускіх і ўкраінскіх нацыянальных наратываў, дапамагаючы ўспрымаць Беларусь і Украіну як дзве самастойныя, але гістарычна блізкія культуры.

Вядоўца Кацярына Ваданосава і аўтар канцэпцыі Алесь Кіркевіч перакладаюць складаныя тэмы дзяржаўнасці, нацыянальнага адраджэння, сімвалаў і гістарычнай памяці на мову, зразумелую шырокай аўдыторыі. Гэта дазваляе выводзіць беларуска-ўкраінскую гістарычную тэматыку за межы акадэмічнай дыскусіі і рабіць яе часткай папулярнага культурнага кантэнту.

Важная асаблівасць праекта – даступны медыйны фармат. У сённяшнім кантэксце «Трызуб і Пагоня» выконвае функцыю інструмента ўзаемнага пазнання і дэімперыялізацыі гістарычнага погляду – без пасярэдніцтва расійскага гістарычнага наратыву.

Вялікае [інтэрв'ю](#) Алеся Плоткі на YouTube-канале [Ukrainer](#)

Адзін з прыкладаў выхаду беларускай культурнай тэматыкі ў вялікі ўкраінскі медыйны фармат. Амаль дзвюхгадзінная размова адбылася ў межах праекта «Моёнае пытанне», дзе асобная ўвага надаецца мовам, якім пагражае знікненне ва Украіне, у тым ліку беларускай.

У гэтым выпуску размова вядзецца па-ўкраінску і будзецца вакол беларускага досведу: рэпрэсій, русіфікацыі і культурных стратаў, сучасных

выклікаў эміграцыі і палітычнага ціску, а таксама зменаў у моўнай сітуацыі. Асобнае месца займае тэма перакладу як спосабу культурнага дыялогу і ўзаемнага разумення.

Беларуска-ўкраінскі [падкаст](#) Rakamakafo

Падкаст, які выходзіць з 2024 года і будзеца як размова двух людзей з розных краін, што сустрэліся ў эміграцыі і выявілі шмат агульнага ў сваім досведзе. Яго задумка з'явілася з агульнага для многіх беларусаў разумення недахопу кантэнту, які б яднаў, тлумачыў, даваў магчымасць паразважаць і прыслухацца. Суаўтары – украінка Ірына Домненка, спецыялістка па стратэгічных камунікацыях, адукацыі і культурнай дэкаланізацыі, і Сяргей Кастрама – беларускі грамадзянскі актывіст і праектны менеджар з Прагі. Прынцыпова важная асаблівасць праекта – вядоўцы размаўляюць па-ўкраінску і па-беларуску. Тэмы таксама ляжаць на скрыжаванні двух досведаў. Аўтары абмяркоўваюць і складаныя, часам балючыя разыходжанні ў гістарычным досведзе, палітыцы і ўзаемным успрыманні. Напрыклад, асобныя выпускі прысвечаныя таму, чым адрозніваецца беларуская і ўкраінская памяць пра Чарнобыль, як вайна змяніла ўкраінскую культуру, як развіваць кантэнт на нацыянальных мовах і як глядзець на расійскую культурную спадчыну з дэкаланіальнай перспектывы.

Такім чынам, Rakamakafo стварае не проста медыйны кантэнт пра Беларусь і Украіну, а прастору роўнай размовы, у якой дзве мовы, два грамадствы і два гістарычныя досведы могуць непасрэдна сустракацца і абмяркоўваць як агульнае, так і адрознае.

Газета «Вісник»

«Вісник» – валанцёрская ўкраінскамоўная газета пра Беларусь і беларусаў, якая рэгулярна выходзіць ва Украіне. Выданне працуе як інфармацыйная пляцоўка Цэнтра супрацоўніцтва беларусаў і ўкраінцаў і асвятляе тэмы беларускай грамадзянскай супольнасці, палітвязняў і рэпрэсій, беларускай гісторыі, валанцёрскіх ініцыятыў, дзейнасці беларускіх добраахвотнікаў ва Украіне і кантактаў паміж двюма супольнасцямі.

На ліпень 2026 года выйшла 53 нумары. Газета існуе ў друкаванай і электроннай версіях, а наклад друкаваных выпускаў фармуецца за кошт ахвяраванняў. Асноўная онлайн-пляцоўка газеты – яе [Telegram-канал](#).

Газета рэгулярна ўводзіць беларускую тэматыку ва ўкраінскую інфармацыйную прастору і фармуе паслядоўную карціну Беларусі праз гісторыі людзей, грамадзянскія ініцыятывы, культурную памяць і сучасныя падзеі. Асабліва важна, што гэта ўкраінскамоўнае выданне: беларускія тэмы становяцца часткай звычайнага ўкраінскага медыйнага чытання, а не застаюцца ўнутры беларускай супольнасці.

Візуальныя мастацтвы

Беларуска-ўкраінскі культурны дыялог у візуальных мастацтвах развіваецца не ў адным, а адразу ў некалькіх фарматах. Адны праекты працуюць

як сведчанне і форма салідарнасці – напрыклад, фатаграфічны праект Яўгена Жураўскага або выжыванка Руфіны Базловой. Іншыя ствараюць інфраструктуру для доўгатэрміновай супрацы – як [Antiwarcoalition.art](#) ці рэзідэнцыі [Mochnarte](#). Яшчэ адзін важны кірунак – удзел беларускіх мастакоў у буйных міжнародных і ўкраінскіх праектах, дзе беларускі досвед становіцца часткай шырэйшай размовы пра вайну, памяць, імперыю, міграцыю і дэкаланізацыю.

Гэтыя прыклады сведчаць пра паступовы пераход ад разавых жэстаў падтрымкі да больш устойлівых прафесійных сувязяў. Важна, што супраца адбываецца не толькі праз дэманстрацыю гатовых твораў, але і праз сумеснюю працу, рэзідэнцыі, куратарскія сеткі, архівы, міждысцыплінарныя праекты. Такім чынам, візуальнае мастацтва становіцца не толькі сродкам выказвання, але і прасторай, дзе фармуюцца новыя сувязі паміж культурнымі супольнасцямі.

Міжнародны мастацкі рух [Antiwarcoaliton.art](#)

[Antiwarcoalition.art](#) функцыянуе адначасова як адкрыты архіў антываеннага мастацтва і сетка салідарнасці. Важнай часткай дзейнасці сталі афлайн-праекты, у тым ліку выстава «[Пачуццё бяспекі](#)» ў Харкаве – горадзе, які стаў адным з сімвалаў украінскага супраціву. Правядзенне выставы непасрэдна ва ўмовах вайны надало праекту дадатковае значэнне як форме культурнай прысутнасці і падтрымкі. «Пачуццё бяспекі» атрымала міжнароднае прызнанне і была намінаваная на Нацыянальную прэмію Украіны імя Тараса Шаўчэнкі – адну з найбольш прэстыжных культурных узнагарод краіны.

Беларускія мастакі на [Кіеўскай біенале - 2025](#)

Сярод удзельніц – мастачкі Марына Напрушкіна, Воля Сасноўская і Ала Савашэвіч – аўтаркі, якія сёння працуюць у міжнародным кантэксце і па-за межамі Беларусі.

Беларусь у межах праекту не прадстаўленая як дзяржава ці асобная культурная сцэна, але прысутнічае праз незалежных мастакоў як частка шырэйшага ўсходнееўрапейскага і постсавецкага досведу. У такім фармаце беларускае выказванне ўключаецца ў агульную размову пра вайну, імперыю, памяць і дэкаланізацыю – разам з украінскімі і іншымі еўрапейскімі аўтарамі, а не ў ізаляцыі. Гэта важна як прыклад мадэлі, у якой беларускае мастацтва не ізалюецца ў асобную «беларускую тэму», а становіцца часткай агульнай размовы пра досвед Усходняй Еўропы.

Сама Кіеўская біенале 2025 года таксама была пабудаваная не як адна цэнтральная выстава, а як сеткавы праект у розных гарадах і краінах, які спалучаў мастацкія падзеі з дыскусіямі і палітычным мысленнем. У гэтым кантэксце ўдзел беларускіх мастакоў стаў формай уключэння беларускага досведу ў транснацыянальны культурны дыялог рэгіёна.

[Выстава](#) «Dom Możliwy / A Possible Home» (Познань, 2025)

Беларуска-ўкраінска-польская выстава, што праходзіла ў Познані ў снежні 2025 года, аб'яднала мастакоў з Беларусі, Украіны і Польшчы, чый асабісты

і прафесійны досвед звязаны з гэтым горадам. У цэнтры праекта была тэма дому — як месца, якое чалавек выбірае сам або вымушаны шукаць нанова праз вайну, пераезд, эміграцыю і страту ранейшага жыцця. Адначасова выстава звярталася да пытанняў адаптацыі, суіснавання і стварэння новых супольнасцяў.

Познань займае асаблівае месца ў жыцці беларускай мастацкай супольнасці: тут сфармаваліся асяродкі, што яднаюць мастакоў розных пакаленняў, а беларуская мастацкая сцэна актыўна ўзаемадзейнічае з польскімі калегамі. Гэта робіць горад натуральнай прасторай сустрэчы і для ўкраінскіх творцаў. У гэтым сэнсе A Possible Home можна разглядаць як прыклад культурнага дыялогу, які нараджаецца з агульнага досведу перамяшчэння і жыцця ў эміграцыі. Мастацтва тут становіцца мовай размовы пра страту і прыналежнасць, салідарнасць і здольнасць будаваць новую супольнасць па-за межамі ранейшага дому.

Арт-рэзідэнцыі [Mochnarte](#) з удзелам беларускіх і ўкраінскіх мастакоў

Мастацкія рэзідэнцыі Mochnarte – незалежная ініцыятыва на Падляшшы, заснаваная ў 2022 годзе як прастора для сучасных мастакоў, куратараў і культурніцкіх дзеячаў з Беларусі, Украіны, Польшчы і іншых краін. Асаблівая ўвага тут надаецца аўтарам у эміграцыі і тым, чыя праца абмежаваная вайной або палітычнымі рэпрэсіямі. За некалькі гадоў у Mochnarte пабывала больш за 50 удзельнікаў, а сама рэзідэнцыя стала месцам для працы, адпачынку, абмену досведам і стварэння новых праектаў.

Украінскія і беларускія мастакі тут працавалі разам з тэмамі памежжа, вайны, страты, міграцыі і памяці. Паказальны эпізод – адначасовае знаходжанне ў рэзідэнцыі беларускага мастака Змітра Жаўнова і ўкраінскай мастачкі Тэрры Нэйдорф: яны размаўлялі на сваіх мовах – беларускай і ўкраінскай, – але лёгка разумелі адно аднаго. Менавіта з гэтага досведу ў Mochnarte ўзнікла ідэя развіваць рэзідэнцыю як платформу для дыялогу паміж беларускімі і ўкраінскімі мастакамі.

[Выстава](#) Яўгена Жураўскага «Праз фотаплёнку. Штодзённасць ваяроў» (Варшава, Музей Вольнай Беларусі, 2025 – прастора “Карма”, 2026)

Фотапраект Яўгена Жураўскага, жайнера Палка Каліноўскага з пазыўным «Салам». З вясны 2023 года ён здымае на плёнку паўсядзённасць беларускіх добраахвотнікаў ва Украіне – навучанне, чаканне, побыт, кароткія моманты адпачынку і жыццё паміж баявымі задачамі. Аўтар свядома пазбягае гераізацыі і рамантызацыі вайны, паказваючы яе праз звычайны чалавечы досвед.

Праект важны тым, што дакументуе беларускую прысутнасць ва Украіне знутры і ад першай асобы. Гэта гісторыя беларусаў, якія непасрэдна ўдзельнічаюць у абароне Украіны. Фатаграфія ж становіцца формай сведчання і памяці, якая захоўвае чалавечае вымярэнне вайны і адначасова

робіць бачным іншы беларускі досвед – прынцыпова адрозны ад ролі беларускага рэжыму ў расійскай агрэсіі.

«Вышыванка / Выжыванка» Руфіны Базловой для Уладзіміра Зяленскага

У жніўні 2022 года, да Дня Незалежнасці Украіны, Уладзімір Зяленскі з’явіўся ў вышыванцы з арнамантам, створаным беларускай мастачкай Руфінай Базловой. Узор спалучаў традыцыйную мову вышыўкі з вобразамі сучаснай вайны: танкамі, каласамі і людзьмі, якія трымаюцца за рукі.

Такім чынам, традыцыйнае дэкаратыўнае мастацтва было ператворанае ў сродак сучаснага наратыву пра вайну, супраціў і еднасць. Для Базловой гэта стала працягам яе мастацкай практыкі *The History of Belarusian Vyzhyvanka*, у якой яна выкарыстоўвае вышыўку для фіксацыі падзей і вобразаў беларускіх пратэстаў 2020 года.

Гэты прыклад асабліва паказальны для беларуска-ўкраінскага кантэксту: беларуская мастачка выкарыстоўвае форму, звязаную з нацыянальнай традыцыяй, каб выказаць салідарнасць з украінскім грамадствам і перанесці досвед сучаснай палітычнай і ваеннай рэальнасці ў мову народнага мастацтва.

Фестывалі і прасторы для дыялогу

У гэтым раздзеле асабліва добра бачна, што беларуска-ўкраінскі культурніцкі дыялог выходзіць за межы асобных твораў і падзей. Ён фармуецца праз працу з гістарычнай памяццю, адукацыю, моўныя ініцыятывы, гарадскую прысутнасць і стварэнне фізічных месцаў для сустрэч. Важна, што беларуская культура ў гэтых выпадках убудоўваецца ў больш шырокі ўкраінскі грамадскі і культурны кантэкст.

Яшчэ адна прыкметная тэндэнцыя – паступовы пераход ад сімвалічных жэстаў і разавых акцый да больш працяглых форм супрацы. З’яўляюцца ініцыятывы, якія спалучаюць культуру з адукацыяй, медыя, рэзідэнцыямі, захаваннем памяці і практычнай салідарнасцю. Асобнае значэнне маюць пляцоўкі, дзе можна адкрыта гаварыць у тым ліку пра складаныя тэмы – недавер, адказнасць, розныя гістарычныя досведы і будучыню адносінаў.

Урачыстасці ў гонар Бітвы пад Оршай і князя Канстанціна Астрожскага ў Кіеве

У 2023–2025 гадах у Кіева-Пячэрскай лаўры паслядоўна адбываліся мерапрыемствы, прысвечаныя гадавінам Бітвы пад Оршай і памяці князя Канстанціна Астрожскага. У 2023 годзе, да 509-й гадавіны, быў адкрыты [мемарыяльны барэльеф](#) у яго гонар; у 2024-м, на 510-ю гадавіну, прайшлі [афіцыйныя ўрачыстасці](#) з удзелам мітрапаліта Эпіфанія; а ў 2025 годзе, да 511-й гадавіны, акцэнт быў на сімвалічным і гістарычным вымярэнні памяці – з ліціямі, ушанаваннем і прэзентацыяй адноўленых харугваў войска Астрожскага.

Паслядоўнасць гэтых падзей сведчыць, што памяць пра Бітву пад Оршай і постаць Астрожскага паступова замацоўваюцца ва ўкраінскай культурнай і мемарыяльнай прасторы і разглядаюцца ў тым ліку як частка агульнай украінскай і беларускай гісторыі.

Культурніцкая панэль на Форуме Астрожскіх у Львове (2025)

Беларуска-ўкраінскі Форум імя Астрожскіх у 2025 годзе прайшоў ужо ў чацвёрты раз, але ўпершыню ў яго праграме з'явілася асобная культурніцкая панэль. Форум аб'ядноўвае больш за 100 удзельнікаў з Беларусі, Украіны і іншых еўрапейскіх краін для абмеркавання бяспекі, дэмакратычнага развіцця і будучыні беларуска-ўкраінскіх адносін.

[Дыскусія](#) «Супраца Украіны і Беларусі ў культуры: дэкаланіяльнае вымярэнне», арганізаваная Беларускай Радай культуры, вывела ў гэты дыялог пытанні мовы, памяці, ідэнтычнасці, агульнай гісторыі і культурнай супрацы.

Важна, што дыскусія дазволіла не толькі зафіксаваць узаемную цікавасць і гатоўнасць да супрацоўніцтва, але і адкрыта прагаварыць праблемы: разбураныя сувязі, недавер, недахоп сістэмнага дыялогу і адсутнасць агульнай стратэгіі. Сам факт з'яўлення такой размовы на буйной беларуска-ўкраінскай інтэлектуальнай пляцоўцы сведчыць пра паступовае пашырэнне культурнага вымярэння двухбаковых адносін.

[Вуліца](#) Караткевіча ў Кіеве

Вуліца імя Уладзіміра Караткевіча з'явілася ў Кіеве ў рамках шырэйшага працэсу дэкамунізацыі і пераасэнсавання гарадской тапанімікі, які асабліва актывізаваўся пасля пачатку поўнамаштабнай вайны ў 2022-м. Кіеўскія ўлады масава перайменавалі вуліцы, пазбаўляючыся ад савецкіх і расійскіх назваў і адначасова звяртаючыся да постацяў, звязаных з украінскай і суседнімі культурамі.

У гэтым кантэксце ў 2022 годзе вуліца ў Пячэрскім раёне ўкраінскай сталіцы, раней названая ў гонар расійскага крытыка Мікалая Дабралюбава, атрымала імя беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча. Гэта знак павагі да творчасці аўтара, ушанаванне супольных старонак гісторыі (Караткевіч жыў у Кіеве і вучыўся на філалагічным факультэце Кіеўскага ўніверсітэта) і жэст культурнай салідарнасці з беларускім народам. Тут таксама бачым імкненне ўключыць беларускую культурную спадчыну ў больш шырокую ўсходнееўрапейскую прастору памяці.

Вечарыны і акцыі памяці, прымеркаваныя да [Ночы паэтаў](#), у Львове, Харкаве, Кіеве, Адэсе

Пасля падзей 2020 года для беларусаў Ноч паэтаў – сімвалічная акцыя памяці ахвяр сталінскіх рэпрэсій 1930-х гадоў – стала адным з сімвалаў яднання нацыі і супольным інклюзіўным дзеяннем. Пачынаючы з 2021 года, падзеі, прысвечаныя Ночы паэтаў, ладзяцца і ва Украіне.

Памяць пра знішчаную інтэлігенцыю, пра Розстріляне відродження, пра масавыя пахаванні ў беларускіх Курапатах і ўкраінскіх Биківнянскі могілы нагадвае, што імперскі гвалт не знікае сам па сабе, а памяць становіцца формай супраціву і ўмацавання нацыянальнай ідэнтычнасці. Для беларусаў і ўкраінцаў гэты досвед агульны: ён вучыць бачыць каштоўнасць чалавечага жыцця і свабоды, распазнаваць пагрозы аўтарытарызму, не дазваляць сцерці праўду і салідарна абараняць культуру і мову.

Беларуская «Кропка Ў» на Фестывалі дзеруноў у Кіеве (2024, 2025)

Невялікая, але паказальная ініцыятыва, у якой беларуская культура натуральна ўключаецца ў жывое гарадское жыццё Кіева. Сярод розных аўтарскіх версій дранікаў/дзеруноў – малекулярных, ферментаваных, нямецкіх і іншых – «Кропка Ў» прадстаўляла менавіта «сапраўдныя беларускія дранікі» (а беларусы ведаюць, што рэцэпты дранікаў можна абмяркоўваць бясконца!). Фестываль меў таксама дабрачынную мэту: частка прыбытку ад кожнай кропкі скіроўвалася на актуальныя зборы для ўкраінскага войска.

Ініцыятарам прадстаўніцтва беларусаў на розных культурных мерапрыемствах з'яўляецца грамадская ініцыятыва DZEYA, якая арганізуе розныя, у прыватнасці культурныя, мерапрыемствы ў Кіеве: Дзень роднай мовы, кінапаказы, паэтычныя чытанні на «Ночы паэтаў», пра якую гаварылася вышэй.

Такія, на першы погляд, невялікія ініцыятывы важныя тым, што ствараюць натуральныя штодзённыя кантакты паміж культурамі па-за межамі палітычных і экспертных пляцовак.

«Дом Вольнай Беларусі» ў Львове

Пляцоўка, што распачала працу ў Львове ў верасні 2024 года па ініцыятыве беларускай супольнасці і кіраўніка дабрачыннага фонду «Вільна Беларусь» Аляксея Францкевіча. Францкевіч шмат гадоў займаецца беларускім грамадскім актывізмам ва Украіне: у 2020 годзе ён быў сярод ініцыятараў Беларускага крызіснага цэнтра ў Львове, а пасля пачатку поўнамаштабнай вайны – фонду «Вільна Беларусь». Ён дапамагае беларускім добраахвотнікам у складзе УСУ, падтрымлівае беларусаў, якія засталіся ва Украіне, займаецца папулярызаваннем беларускай мовы і беларускай прысутнасці ва ўкраінскай публічнай прасторы.

«Дом Вольнай Беларусі» спалучае грамадскую, культурную і мемарыяльную функцыі. Тут праходзяць культурныя і грамадскія мерапрыемствы, працуе музейная экспазіцыя «Вольная Беларусь з Украінай у сэрцы», прысвечаная, у прыватнасці, беларусам, якія загінулі, абараняючы Украіну.

Значэнне гэтай пляцоўкі ў тым, што яна стварае фізічную прастору пастаяннага кантакту паміж беларусамі і ўкраінцамі. Яна не толькі захоўвае памяць пра беларускі ўдзел у абароне Украіны, але і робіць беларускую прысутнасць бачнай у гарадской прасторы Львова.

Курсы беларускай мовы ў Львове

Праект, распачаты яшчэ ў 2021 годзе як ініцыятыва Беларускага крызіснага цэнтра ў Львове пры падтрымцы ўкраінскай скаўцкай арганізацыі «Пласт». Спачатку створаныя найперш для беларусаў, якія пасля рэпрэсій 2020 года апынуліся ва Украіне і хацелі б вярнуцца да роднай мовы, але на заняткі прыходзілі і ўкраінцы. Пасля пачатку поўнамаштабнай вайны курсы былі прыпыненыя, а ў 2024 годзе адноўленыя ўжо ў Доме Вольнай Беларусі. Цяпер яны праходзяць бясплатна па нядзелях; выкладае праваабаронца, філолаг і журналіст Андрэй Мядзведзеў.

Тут дадаецца яшчэ адзін важны пласт. Беларуская мова ва Украіне – гэта не толькі мова эмігранцкай супольнасці, але і мова нацыянальнай меншасці, якая мае права на захаванне і развіццё. Больш за тое, Украіна афіцыйна ўключыла беларускую ў пералік моў нацыянальных меншасцяў, на якія распаўсюджваецца Еўрапейская хартыя рэгіянальных моў або моў меншасцяў. А ў 2024 годзе ўрад Украіны асобна ўнёс беларускую мову ў пералік моў нацыянальных меншасцяў і карэнных народаў, якім пагражае знікненне. Гэта азначае, што гаворка ідзе не толькі пра культурную сімпатыю да беларускай мовы, але і пра патрэбу яе рэальнага захавання, навучання і перадачы наступным пакаленням.

Fem.Cultural Network і яе праекты

Fem.Cultural Network – беларуска-ўкраінская фемінісцкая культурніцкая ініцыятыва, якая вырасла са шматгадовай супрацы ў сферах медыя, адукацыі і культуры.

Адным з ранніх сумесных праектаў стаў MediaLabFem / «Яе справа / іі справа» (2021), у межах якога маладыя журналісткі з Беларусі і Украіны стваралі партрэтныя гісторыі грамадска актыўных жанчын. У 2022 годзе праца працягнулася праз Female Freedom Film Festival у Берліне, Тбілісі і Чарнаўцах. У 2024 годзе ў Берліне адкрыўся Fem*HUB Bridging Cultures – культурніцкая і працоўная прастора для жанчын і квір-людзей з Беларусі і Украіны, а таксама HerLibrary – бібліятэка з больш як 400 кнігамі аўтарак з абедзвюх краін і іншых культурных кантэкстаў. У 2025–2026 гадах да гэтай лініі дадаліся літаратурная лабараторыя і рэзідэнцыя для маладых аўтарак з Беларусі і Украіны, якія працуюць з досведам вайны, выгнання і страты дому.

У адрозненне ад асобных разавых культурных падзей, Fem.Cultural Network фармуе доўгатэрміновую інфраструктуру беларуска-ўкраінскага ўзаемадзеяння. Яе асаблівасць – спалучэнне культуры, адукацыі, фемінісцкай перспектывы і працы з досведам міграцыі і вайны.

Фестываль дакументальнага кіно «1084. На мяжы» (2022 і 2023)

Фестываль дакументальнага кіно пра Беларусь і Украіну быў запушчаны пасля пачатку поўнамаштабнай вайны ў кантэксце новай рэальнасці рэгіёна (арганізатар – «Звяно/Ланка»). 1084 км – даўжыня мяжы паміж Беларуссю і Украінай, гэтая лічба ў назве – сімвал разрыву і сувязі адначасова.

Фестываль праходзіў ва Украіне: паказы і дыскусіі адбыліся ў Кіеве, Бучы, Адэсе, Тэрнопалі і Луцку. Усе мерапрыемствы былі бясплатнымі, а ахвяраванні накіроўваліся на закуп расходных матэрыялаў для VAC-тэрапіі ран ва ўкраінскіх ваенных і грамадзянскіх шпіталях.

Важнасць «1084. На мяжы» – у спалучэнні культурнай праграмы з непасрэднай практыкай салідарнасці. Фестываль выкарыстоўваў кіно як спосаб гаварыць пра Беларусь і Украіну ў час вайны, адначасова ствараючы рэальны механізм падтрымкі.

Форум беларускага культурнага супраціву ў Луцку (2023)

Дыскусійная праграма была задумана як суправаджальная частка фестывалю «1084. На мяжы», але ў выніку перарасла ў асобную буйную падзею. Яна дала беларускаму і ўкраінскаму бакам магчымасць не толькі глядзець і абмяркоўваць дакументальнае кіно, але і адкрыта размаўляць пра вайну, адказнасць, траўмы і будучыню адносінаў паміж двума грамадствамі.

Значэнне форуму – у стварэнні прасторы для непасрэднага дыялогу ў сітуацыі, калі на міждзяржаўным узроўні адносіны Беларусі і Украіны былі істотна ўскладненыя. Культура ў гэтым выпадку выступіла не проста тэмай абмеркавання, а механізмам аднаўлення гарызантальных сувязяў, выпрацоўкі ўзаемнага разумення і пераадолення недаверу.

Музыка

Музычная сфера дэманструе адну з найбольш жывых форм беларуска-ўкраінскага культурнага ўзаемадзеяння. Тут можна назіраць не толькі выступы беларускіх музыкаў ва Украіне або творы, прысвечаныя падтрымцы Украіны, але і сумесны рэпертуар, беларуска-ўкраінскія калектывы, удзел беларускіх прафесіяналаў ва ўкраінскіх культурных інстытуцыях і пашырэнне беларускай музычнай традыцыі ў міжнародным кантэксце.

Хор «Унія»

Мужчынскі хор «Унія» пасля рэпрэсій 2020 года ператварыўся з беларускага калектыву ў міжнародную музычную супольнасць. У яго складзе разам з беларусамі выступаюць літоўцы, палякі і ўкраінцы. Адным з першых рэакцый хору на пачатак поўнамаштабнай вайны стала выкананне ўкраінскай песні «Ой у лузі чэrvона каліна». У сучасным рэпертуары «Уніі» прысутнічаюць таксама беларускія, польскія і ўкраінскія калядкі. Такім чынам, хор стаў прыкладам натуральнага спалучэння беларускай і ўкраінскай музычных традыцый у межах аднаго калектыву.

Маргарыта Ляўчук

Оперная спявачка Маргарыта Ляўчук стала адной з самых прыкметных беларускіх музычных постацяў у кантэксце беларуска-ўкраінскай салідарнасці. Яна выконвала ўкраінскі рэпертуар, у тым ліку песню

«Черемшина», удзельнічала ў сумесных музычных праектах з украінскімі артыстамі і выступала перад беларускімі добраахвотнікамі і ўкраінскімі вайскоўцамі ў межах «Культурнага дэсанту». Музыкальная дзейнасць Ляўчук у гэтым выпадку выходзіць за межы сімвалічнай падтрымкі і становіцца часткай непасрэднай культурнай прысутнасці ва ўкраінскім грамадстве.

Песня і кліп Лявона Вольскага «Героям слава!»

Гэтая песня была запісаная ў першыя тыдні пасля пачатку поўнамаштабнага расійскага ўварвання ва Украіну. У запісе разам з Лявонам Вольскім удзельнічалі беларускія музыкі Юры Стыльскі і Аляксандр Памідораў, польскі музыка Томаш Арганэк і Warsaw Freedom Orchestra. Музыку і першапачатковы тэкст напісаў Вольскі, украінскую версію тэксту падрыхтаваў Вячаслаў Лявіцкі. Самі аўтары вызначалі гэты запіс як свой музычны ўнёсак у падтрымку Украіны і яе барацьбы супраць расійскай агрэсіі.

Гэта быў прамы публічны зварот беларускіх музыкаў да Украіны на ўкраінскай мове. Песня выразна звязвае беларускую культурную прысутнасць з падтрымкай украінскага супраціву і адначасова паказвае міжнародны характар гэтай салідарнасці праз удзел польскіх музыкаў. Яна стала адным з раннях музычных выказванняў пасля 24 лютага 2022 года, у якіх беларускія артысты адкрыта занялі бок Украіны.

Ірэна Катвіцкая

У 2022 годзе беларуская спявачка і кампазітарка Ірэна Катвіцкая стала пераможцай украінска-брытанскага конкурсу Golden Time Talent, атрымаўшы два дыпламы I ступені – у намінацыях «Фolk-вакал» і «Кампазітар. Вакальная музыка». Для конкурсу яна абрала аўтэнтычны беларускі матэрыял: баладу «Сілязенька» з Паазер'я і ўласную кампазіцыю «Вясна», заснаваную на беларускім фальклорным матэрыяле. Гэты прыклад паказвае беларускую традыцыйную музыку не толькі як сродак салідарнасці, але і як самастойную мастацкую каштоўнасць, прадстаўленую ва ўкраінскім культурным полі.

Віталь Алексяёнак і KharkivMusicFest

Беларускі дырыжор Віталь Алексяёнак быў мастацкім кіраўніком KharkivMusicFest-2022. Пасля пачатку поўнамаштабнага ўварвання фестываль апынуўся пад пагрозай скасавання, аднак арганізатары вырашылі яго правесці – ужо ў ваенных умовах. 26 сакавіка 2022 года адкрыццё адбылося на станцыі харкаўскага метро «Істарычны музей», якая выкарыстоўвалася як сховішча, пад назвай «Канцэрт паміж выбухамі». У праграме гучалі творы Баха, Шуберта, Дворжака і Скаріка, а таксама апрацоўкі ўкраінскіх народных песень.

Алексяёнак падкрэсліваў, што фестываль для яго – гэта не толькі канцэрты, але і праява волі да развіцця культуры і грамадзянскай супольнасці. У выніку беларускі дырыжор аказаўся не проста ўдзельнікам украінскага культурнага жыцця, а адным з людзей, якія ў самы цяжкі перыяд дапамаглі захаваць культурную прысутнасць Харкава.

Беларуская сувязь у стварэнні «Hey Hey Rise Up»

Асобны транснацыянальны прыклад — песня Pink Floyd «Hey Hey Rise Up» з удзелам Андрэя Хлыўнюка, запісаная ў 2022 годзе ў падтрымку Украіны. Да яе стварэння ўскосна спрычыніліся заснавальнікі Беларускага Свабоднага тэатра Наталля Каляда і Мікалай Халезін: яшчэ ў 2015 годзе ў межах музычнага фестывалю Staging a Revolution яны звялі Дэвіда Гілмара з музыкамі «Бумбоксу». Пазней гэтая сетка даўніх кантактаў стала адным з фактараў, якія дапамаглі ўзнікнуць новай міжнароднай калабарацыі. У выніку ўкраінскі вакал Хлыўнюка на аснове «Ой у лузі чэрвона калина» стаў цэнтральным элементам кампазіцыі Pink Floyd.

SPIEVY z-pad mosta

Жаночы хор паўстаў у Варшаве ў 2023 годзе, У яго складзе ёсць эмігранткі з Беларусі і Украіны. Хор даследуе і выконвае старадаўнія беларускія жаночыя песні, а таксама рэпертуар культурнага памежжа, у тым ліку песні Украіны, Польшчы і Літвы. Яго дзейнасць выходзіць за межы канцэртнага фармату: хор праводзіць адкрытыя спевы і адукацыйныя імпрэзы, удзельнічае ў рытуальных і перфарматыўных праектах, працуе з сучаснымі музыкамі і мастакамі.

У цэлым музыка паказвае найбольш непасрэдную форму беларуска-ўкраінскага культурнага збліжэння. Яна працуе адначасова як інструмент салідарнасці, прастора сумеснай творчасці і канал прадстаўлення беларускай культуры ва Украіне. Пры гэтым асобныя прыклады — ад «Уніі» да ўдзелу Алексіяўкі ў KharkivMusicFest — сведчаць пра паступовы пераход ад разавых акцый падтрымкі да больш устойлівых прафесійных і чалавечых сувязяў паміж беларускімі і ўкраінскімі музычнымі супольнасцямі.

Тэатр

У тэатральных праектах на першы план выходзіць не столькі прадстаўленне дзвюх культур побач, колькі стварэнне агульнай прасторы перажывання і выказвання. Вайна, эміграцыя, страта дому, рэпрэсіі і памяць становяцца тэмамі, з якімі беларускія і ўкраінскія ўдзельнікі працуюць разам. Менавіта гэта робіць тэатр асабліва важным фарматам: ён дазваляе не проста распавядаць пра розны досвед, а супастаўляць яго, пражываць калектыўна і ператвараць у супольны мастацкі матэрыял.

Яшчэ адна істотная рыса гэтага раздзела — шматмоўнасць і змяшанасць культурных кодаў. Беларуская, украінская, польская, руская і англійская мовы існуюць у адной сцэнічнай прасторы, часта без жорсткага падзелу паміж «сваім» і «чужым». Гэта дакладна адлюстроўвае рэальнасць эміграцыі і жыцця паміж некалькімі краінамі, а таксама паказвае культурную супольнасць як складаную, рухомую і шматгалосую.

Пры гэтым частка праектаў ужо выходзіць за межы асобных пастановак і пачынае фармаваць больш працяглыя сувязі і супольнасці. Асабліва важна, што ў гэты працэс уключаюцца не толькі прафесійныя артысты,

але і дзеці, падлеткі, бежанцы, людзі з асабістым досведам вайны і рэпрэсій. У такім выпадку сцэна становіцца не толькі месцам паказу, але і прасторай адаптацыі, узаемнай падтрымкі і стварэння новых сувязяў.

«Дзікае паляванне караля Стаха»: беларуска-ўкраінская тэатральная калабарацыя

Опера «Дзікае паляванне караля Стаха» Беларускага Свабоднага тэатра стала яркім прыкладам жывой беларуска-ўкраінскай культурнай супрацы ва ўмовах вайны і выгнання. Разам з беларускімі актёрамі на сцэну выходзілі ўкраінскія оперныя спевакі (галоўныя партыі выканалі ўкраінцы Андрэй Бандарэнка і Тамара Калінкіна), дырыжорам быў Віталь Алексяёнак – беларус, які меў досвед супрацы з Харкаўскім оперным тэатрам. Пастаноўка была намінаваная на галоўную брытанскую тэатральную ўзнагароду Olivier Awards.

Спектакль “Па што ідзеш, воўча?” – тэатральная пастаноўка на аснове аповесці беларускай аўтаркі Евы Вежнавец

Праект аб’яднаў беларускіх актрыс Святлану Зелянкоўскую і Яўгенію Кульбачную, украінскую актрысу Паліну Чабатарову і польскую актрысу Моніку Давідзюк, а польская рэжысёрка Моніка Дабраўлянска выбудавала дзею як шматмоўны праект пра памежжа і агульны досвед рэгіёна. Ідэя нарадзілася ў творчай лабараторыі InexKult «Мультилінгвізм на сцэне», пасля чытак у Варшаве і Берліне адбылася прэм’ера ў Беластоку, спектакль паказалі таксама ў Варшаве і на тэатральным фестывалі ў Авіньёне. На сцэне гучыць пяць моў (беларуская, украінская, польская, ангельская і руская), адметна, што мовы не падзеленыя “па ролях” і не з’яўляюцца характарыстыкай пэўнага персанажу, а пераплятаюцца. Гэта адлюстроўвае змяшаную ідэнтычнасць рэгіёна, досвед міграцыі і выгнання, камунікацыю праз розныя культурныя коды.

«Маці. Песня падчас вайны»: агульны жаночы голас Беларусі, Украіны і Польшчы

Спектакль, створаны рэжысёркай Мартай Гурніцкай разам з хорам з 21 жанчыны з Украіны, Беларусі і Польшчы. У аснове – рэальныя гісторыі маці і дзяцей, закранутых вайной: уцякачак з Марыупаля, Кіева, Ірпеня, Харкава, а таксама жанчын, якія дапамагалі ім. Спектакль пабудаваны як калектыўны хор – жанчыны спяваюць, скандуюць і прамаўляюць тэксты на розных мовах, спалучаючы народныя песні, асабістыя сведчання і сучасныя выказванні. Гэта таксама палітычнае выказванне пра вайну з жаночай перспектывы: пра гвалт, страх, адказнасць і спосабы выжывання.

«Як справы»: беларуска-ўкраінскі тэатр сведчанняў пра вайну

Спектакль «Як справы» (How are you) стварыў ў Варшаве **Team Theatre** – група артыстаў-бежанцаў з Беларусі і Украіны. Прэм’ера адбылася ў маі 2022 года, а ў лютым 2023 года спектакль быў паказаны на сцэне TR

Warszawa. Пастаноўка пабудаваная на асабістых успамінах і сведчаннях людзей, якія перажылі вайну, у тым ліку з Кіева, Вінніцы, Бучы і Марыупаля. Спектакль ідзе на беларускай, украінскай і рускай мовах. Такім чынам, беларускі і ўкраінскі досвед вымушанай міграцыі і вайны ўпершыню апynuліся ў адной дакументальнай тэатральнай прасторы.

«Postchildhood. Postescape»: беларуска-ўкраінскі досвед вачыма падлеткаў

Беларускі Свабодны тэатр у Варшаве стварыў спектакль «Postchildhood. Postescape» з удзелам вучняў тэатральнай школы Free Artist — падлеткаў з Беларусі і Украіны, якія апynuліся ў эміграцыі. Спектакль быў пабудаваны на іх асабістых гісторыях. Частка ўдзельнікаў стала «двойчы бежанцамі»: спачатку яны пакінулі Беларусь праз рэпрэсіі, а пасля апynuліся ва Украіне, дзе іх сем'і знайшлі прытулак, і зноў былі вымушаныя ўцякаць праз расійскае ўварванне. Так тэатр стаў прасторай, дзе беларуская і ўкраінская моладзь разам пераасэнсоўвае досвед выгнання, вайны і сямейных адносінаў.

«Купалінка»: беларуска-ўкраінская тэатральная супольнасць у Варшаве

Тэатр і школа «Купалінка» ўзніклі ў Варшаве як беларуская ініцыятыва, але пасля пачатку поўнамаштабнай вайны да яе далучыліся ўкраінскія дзеці і дарослыя. Сёння групы аб'ядноўваюць беларусаў і ўкраінцаў розных узростаў, а спектаклі выкарыстоўваюць беларускую і ўкраінскую мовы, жэсты і рух як сродкі ўзаемага разумення. Такім чынам, «Купалінка» перарасла фармат асобнага тэатральнага праекта і стала пастаяннай беларуска-ўкраінскай культурнай інфраструктурай у эміграцыі.

Высновы і рэкамедацыі

Мапінг паказвае, што пасля 2022 года беларуска-ўкраінская культурная супраца не знікла разам з фактычным спыненнем міждзяржаўных кантактаў. Наадварот, яна перайшла ў гарызантальны і дэцэнтралізаваны фармат, заснаваны на прафесійных і асабістых сувязях аўтараў, перакладчыкаў, куратараў, журналістаў, актывістаў і незалежных арганізацый. Каля паўсотні выяўленых праектаў у літаратуры, медыя, візуальным мастацтве, тэатры, музыцы, адукацыі і мемарыяльных практыках сведчаць, што гэта ўжо не сукупнасць адзінаковых жэстаў салідарнасці, а рэальнае і разнастайнае поле культурнай супрацы.

Пры гэтым змянілася і сама якасць гэтага ўзаемадзеяння. У цэнтры многіх праектаў – не проста ўзаемае знаёмства дзвюх культур, а супольнае асэнсаванне вайны, рэпрэсій, выгнання, страты, памяці, мовы і адказнасці. Асаблівую ролю адыгрывае пераклад: украінская літаратура ўваходзіць у беларускую культурную прастору, беларуская – ва ўкраінскую, а разам з тэкстамі перадаюцца спосабы апісання і асэнсавання ўласнага досведу. Паралельна ўзнікаюць больш устойлівыя формы супрацоўніцтва – рэзідэнцыі, архівы, бібліятэкі, медыя, адукацыйныя курсы, супольнасці і

фізічныя культурныя пляцоўкі. Такім чынам, супраца стварае не толькі асобныя культурныя прадукты, але і новыя сувязі паміж людзьмі і інстытуцыямі.

Галоўная праблема пры гэтым — разрыў паміж маштабам зробленага і ўзроўнем яго сістэмнай падтрымкі. Значная частка праектаў паўстала дзякуючы валанцёрскай працы, асабістым сродкам, краўдфандынгу або невялікім грантам, часта ў межах праграм, якія не ставілі беларуска-ўкраінскае супрацоўніцтва сваёй асноўнай мэтай. Такая мадэль даказала сваю жыццяздольнасць, але застаецца ўразлівай: занадта шмат залежыць ад асобных людзей, іх асабістых рэсурсаў і здольнасці працягваць працу ва ўмовах вайны, рэпрэсій і эміграцыі. Таму наступным этапам павінна стаць не проста павелічэнне колькасці супольных падзей, а пераход ад кропкавай праектнай логікі да доўгатэрміновай праграмы, якая падтрымлівала б пераклады і выданні, рэзідэнцыі, мабільнасць, супольныя даследаванні, медыя- і адукацыйныя праекты, архівавванне ўжо зробленага, а таксама доўгатэрміновую працу з аўдыторыямі. Асобным напрамкам павінна стаць падтрымка новых беларуска-ўкраінскіх прафесійных сетак і супольнасцяў, якія ўзнікаюць не толькі вакол асобных праектаў, але і як працяглыя формы супрацоўніцтва.

Яшчэ адзін істотны дэфіцыт — недахоп сталых пляцовак для размовы пра самі рамкі беларуска-ўкраінскіх адносінаў. Патрэбныя не толькі супольныя культурныя прадукты, але і рэгулярныя пляцоўкі для абмеркавання складаных пытанняў гістарычнай памяці, мовы, узаемага ўспрымання і будучыні адносінаў паміж дзвюма культурнымі супольнасцямі. Асобныя прыклады ўжо існуюць (Форум беларускага культурнага супраціву ў Луцку, культурная панэль Форуму Астрожскіх і іншыя ініцыятывы), але пакуль яны застаюцца хутчэй асобнымі выпадкамі, чым сталай інфраструктурай дыялогу.

Такі дыялог патрэбны на некалькіх узроўнях: паміж даследчыкамі, куратарамі, аўтарамі, журналістамі і культурнымі інстытуцыямі; паміж прафесійнымі супольнасцямі; а таксама ў шырэйшай публічнай прасторы. Асабліва важна, каб дэкаланіяльны падыход не заставаўся мовай вузкага экспертнага асяроддзя. Яго варта перакладаць у даступныя для шырокай аўдыторыі фарматы: медыя, падкасты, адукацыйныя праграмы, адкрытыя дыскусіі, сумесныя даследаванні, літаратурныя і мастацкія праекты. Гэта дазволіць перайсці ад рэакцыі на асобныя крызісы да больш свядомага і доўгатэрміновага фармавання культуры ўзаемага разумення.

У сітуацыях, дзе прамая камунікацыя ўскладненая праз назапашаны недавер, розніцу палітычных кантэкстаў або адсутнасць бяспечнай нейтральнай прасторы, еўрапейскія культурныя інстытуцыі могуць выступаць фасілітатарамі і пасярэднікамі. Іх роля можа заключацца ў тым, каб даваць пляцоўку, рэсурс, экспертызу і ўмовы для працяглай прафесійнай камунікацыі. Важна, каб такое пасярэдніцтва не падмяняла беларускія і ўкраінскія галасы, а, наадварот, падтрымлівала непасрэдны дыялог і дапамагала рабіць яго больш устойлівым і роўным.

Такім чынам, беларуска-ўкраінскую культурную супрацу не трэба ствараць з нуля, бо яе аснова ўжо існуе. Яна сфармавалася з асобных ініцыятыў,

прафесійных сувязяў, супольнасцяў і інстытуцыйных практык, якія ўзніклі ў апошнія гады. Сам мапінг дазваляе ўбачыць іх не як набор разрозненых выпадкаў, а як элементы экасістэмы культурнага ўзаемадзеяння, якая фармуецца проста на нашых вачах.

Наступная задача – стварыць для гэтай экасістэмы неабходныя ўмовы для развіцця: доўгатэрміновы рэсурс, механізмы падтрымкі, прафесійныя сеткі, пляцоўкі для рэгулярнага дыялогу і стратэгічную рамку. Пры гэтым важна не інстытуцыялізаваць супрацу «зверху», а ўзмацніць тыя гарызантальныя сувязі і ініцыятывы, якія ўжо даказалі сваю жыццяздольнасць. Менавіта яны могуць стаць асновай новай мадэлі беларуска-ўкраінскіх культурных адносінаў – больш роўнай, дэкаланіяльнай, суб'ектнай і арыентаванай не толькі на рэакцыю на крызісы, але і на супольнае фармаванне будучыні.

У гэтым сэнсе мапінг – не толькі фіксацыя зробленага, але і адпраўны пункт для наступнага этапу. Ён паказвае, што неабходны чалавечы і прафесійны патэнцыял ужо існуе. Пытанне цяпер не ў тым, ці магчыма беларуска-ўкраінскае культурнае супрацоўніцтва, а ў тым, як стварыць умовы, каб яно стала ўстойлівай і доўгатэрміновай часткай адносінаў паміж дзвюма культурнымі супольнасцямі.

Даклад падрыхтаваны экспертамі Беларускай рады культуры сумесна з Дацкім культурным інстытутам, 2026

Ёсць пытанні, ідэі ці каментары?

Будзем рады вашаму фідбэку і прапановам па далейшым развіцці даследавання.

Кантакт: info@byculture.org